

Maar afijn, bij ons was op dat moment de rust teruggekeerd, ook tijdens ons middageten, zodat wij van een ongestoorde maaltijd konden genieten.

Na die tijd gingen Schrijver en ik naar buiten om eens lekker in de zon te gaan zitten. Deze scheen nog volop, als was het al in de tweede helft van september. De kinderen kwamen even later ook bij ons zitten, want de temperatuur was nog aangenaam warm. Na een kort poosje, Schrijver was al ingedommeld, hoorde ik op eens het zware, doffe, monotone geronk van naderende vliegma-chines. Het geluid kwam vanuit het Zuid-westen.

Ik pakte meteen de verrekijker en keek het luchtruim af in de richting vanwaar ik de toestellen naderbij hoorde komen. Opeens zag ik enkele grote formaties transportvliegtuigen ergens bij Heteren boven de rivier de Rijn vliegen. Ze trokken in Oostelijke richting en het zware geronk der toestellen werd steeds duidelijker hoorbaar en blonken in de zon.

Al gauw kwam het Duitse luchtdoelgeschut in actie toen de vliegtuigen het centrum van Oosterbeek naderden. Honderden afweerganaten werden de lucht in gebraakt, die daar met veel geweld uit elkaar knalden.

Wij zagen de transporttoestellen plotseling massa's parachutes afwerpen waaraan langwerpige containers hingen. Ook grote pakken met waarschijnlijk voedsel en medicamenten werden aan parachutes neergelaten.

Maar het beschietsen van de toestellen ging aan één stuk door. Ook voor ons was het een afschuwelijke gewaarwording, de granaten te zien exploderen tussen de logge transporttoestellen. Blijkbaar waren er nog meer bijgekomen, want opeens was het luchtruim boven Oosterbeek vol met vliegtuigen.

Het afweervuur werd steeds heviger. Van verschillende kanten werd er geschoten met afweervuur. Ook vanuit de omgeving de buurtschap "Het Vlot" dat iets noordelijker ligt van de boerderij "Het Honingsveld. Maar daar werd met licht afweergeschut op de laverende transportvliegtuigen geschoten. Het schoot véle tientallen projectielen over ons heen op de vliegtuigen die hun "last" al afgeworpen hadden. Die vlogen daarna in een grote boog over de ijn en zwenkten dan boven ons af in westelijke richting en probeerden dan op die manier zo vlug mogelijk buiten het bereik van het Duitse luchtdoelgeschut te komen, om daarna naar hun basis terug te keren.

Maar het was heus niet gemakkelijk met die moeilijk manoeuvreerbare en logge transportvliegtuigen, want zij waren even trefbaar als een koppel wilde eenden!!

Juist op dát ogenblik was het Duitse luchtafweervuur verschrikkelijk. Verschillende stukken luchtafweergeschut stonden in de directe omgeving van de spoorbrug opgesteld.

Deze blaften tientallen, nee honderden afweergranaten het lucht-ruim in en als zij hoog in de lucht explodeerden gaf dat een geweldig lawaai. Ook vanaf een plaats in Oosterbeek werd hevig afweervuur gegeven op de transportvliegtuigen, die wanhopig poogden met zwenken en laveren, het zware afweervuur te ontwijken. Maar helaas, dit lukte niet altijd, want sommige toestellen werden toch nog een prooi van dat felle afweervuur en stortten dan neer ergens op Oosterbeeks grondgebied.

Eén zag ik als een blok omlaag vallen, ergens in de uiterwaarden tussen het oude kerkje en de spoorbrug. Een ander raakte in brand ergens boven het gebied rond de spoorbrug. Vanuit één van de vleugels zag ik een sliert rook komen. Dat kon ik heel duidelijk waarnemen door mijn verre kijker en op datzelfde moment zag ik enkele langwerpige voorwerpen uit het toestel vallen. Dat bleken echter bemanningsleden te wezen, want boven hen ontplooiden even later enkele wit / grijze parachutes. De bemanning had dus het in brandstaande toestel per parachute verlaten.

Inmiddels had ik Schrijver de raad gegeven met zijn kinderen het huis in te gaan. Daar waren ze m.i. binnen de vier muren veiliger. Zelf had ik mij opgesteld vlak naast de deur van de paardestal, die zich in het achterhuis bevond, bij de hoek van het huis. Vandaar had ik goed uitzicht op het strijdgebied.

Nadat de bemanning het in brandstaande toestel verlaten had, neigde het meteen in schuine houding naar links en daarna stortte het omlaag. Er steeg toen een grote blauw-zwarte rookkolom boven die plek op. Die ontwikkelde al gauw tot een enorme krul, die al groter en groter werd.

Waar de bemanning neerdaalde kon ik niet meer zien, omdat het uitzicht in die richting ontnomen werd door een rij hoge populieren. Wel bleef er enige tijd een rookontwikkeling waar het toestel was neergekomen.

Daar in de deuropening van de paardestal stond ik tamelijk veilig, met het oog op granaatscherven, want dat was ook wel zeer aan te bevelen toen er opeens een vijftal enorme transportvliegtuigen kans gezien hadden zo vlug mogelijk het strijdgebied boven Oosterbeek te verlaten, nadat zij de bevoorrading afgeworpen hadden en in zuidelijke richting over de Rijn vlogen om vandaar buiten het bereik te komen van het luchtdoelgeschut van de Duitsers. Maar doordat de toestellen heel laag vlogen schoot het afweergeschut ook laag over het landschap heen in hun richting. Daardoor gierden de projectielen met een hoog geluid over ons heen, terwijl ze overal explodeerden.

En dat was een afschrikwekkende gebeurtenis. Granaatscherven sloegen met veel geweld tegen de dakpannen en de gevels.

Maar wát er zich op dat moment allemaal "afspeelde" in het lucht-
 ruim boven ons is hier op papier zeer moeilijk weer te geven en
 het was ook niet meer bij te houden, zo vlug alles plaatsvond.
 De luchtafweerkanonnen bulderden, de projectielen gierden en ex-
 plodeerden, de enorme grote transportvliegtuigen dreunden zwaar
 met hun donderende motoren en de granaatscherven sloegen met veel
 geweld tegen de dakpannen en moesten ook veel ruiten het ontgel-
 den. Bij dit alles moest ik zelf natuurlijk ook nog aan m'n eigen
 veiligheid denken, want op zulke momenten weet men van te voren
 nooit of een trefkans groot is. Dat komt men pas te weten als je
 getroffen wordt door kogels of granaatscherven. Meestal is men
 in de veronderstelling dat alles wel goed zal aflopen, totdat
 vaak geheel onverwacht het noodlot toeslaat!!

Doch toen er op dat ogenblik veel gevaar bestond, heb ik mij eni-
 ge tijd terug getrokken in de paardestal. Daar voelde ik me vei-
 lig, tenminste voor de rondvliegende scherven van de geexplodeer-
 de projectielen. Natuurlijk niet voor de afweergranaten die zeer
 laag over het huis heen gierden.

Het gevaar werd even iets minder, dus keek ik gauw door de deur-
 opening in de richting van Oosterbeek en zag er nog enige nage-
 komen transporttoestellen rondcirkelen om daar blijkbaar nog eni-
 ge bevoorrading af te werpen op een daarvoor aangegeven plaats.
 En toen vond ik iets heel vreemd, wat ik op dat ogenblik in het
 geheel niet verwacht had namelijk, er werd niet op de toestellen
 geschoten door het Duitse afweergeschut en daar waren de Duitsers
 vaak wel zeer actief in, dus keek ik daar echt vanop.

Nauwelijks had ik mij daar echter over verbaasd of ik hoorde op-
 eens Duitse jachtvliegtuigen, die met hoge snelheid door het
 luchtruim joegen in de richting van de Engelse transporttoestel-
 len. Ik probeerde ze met mijn verre kijker te volgen, maar dat
 was zeer moeilijk vanwege hun enorme snelheid.

Dus probeerde ik ze te volgen met het blote oog wat mij wel lukte.
 Ze maakten eerst een zwenking naar links, daarna naar rechts en
 koersten toen regelrecht op de Engelse toestellen af. Meteen
 openden zij het vuur en werd er gelijk vuur terug gegeven door
 de Engelse toestellen, met hun zware boordwapens. En zo ontstond
 er onverwacht een luchtgevecht op enkele kilometers afstand.
 Plotseling ketste er een kogel tegen de achtergevel en volgde er
 één, waardoor een ruitje het moest ontgelden dat naast de deur
 van de paardestal zat. Dus trok ik mij heel vlug in de veilige
 paardestal terug en hoorde van daaruit dat het luchtgevecht nog
 voortduurde. Ook hoorde ik ergens tamelijk dichtbij het gestot-
 ter van een zware mitrailleur, dus ook dát nog.

Het duurde nog enige tijd en werd het toen opeens weer rustig in
 de lucht, dus trad ik naar buiten met mijn verre kijker.

Daar tuurde ik in de richting waar het luchtgevecht had plaats gehad. De toestellen van beide partijen waren verdwenen, maar van uit de verte kon ik nog het verwijderend gedreun der vliegmachines waarnemen. Boven ons was het weer rustig in het luchtruim. In Oosterbeek zag ik echter nog wel een zwarte rookkolom opstijgen, dus was daar naar alle waarschijnlijkheid toch nog een toestel uit de lucht geschoten, maar kon natuurlijk niet constateren van welke nationaliteit het geweest moest zijn. Van ons af gezien moet het ergens in de bossen achter de uitspanning "De Westerbouwing" neergestort zijn, want daar in die omgeving steeg ook die rookkolom boven de bossen uit. Onwillekeurig keek ik even over het weilandengebied dat noordelijk van onze tuinderij lag en daar zag ik een groepje Duitse soldaten met een mitrailleur die zij met zich mee voerden. Toen herinnerde ik mij direct het gestotter van een machinegeweer van even te voren. Naar alle waarschijnlijkheid hadden die Duitsers ook op de Engelse transportvliegtuigen geschoten met die mitrailleur. Daar had ik al eerder een groepje Duitsers met een mitrailleur zien sjouwen. Boven de plaats waar een toestel neergestort was, bleef nog lang die roetzwarte rookwolk hangen.

Deze aanvoer van Engelse transportvliegtuigen, dit zware luchtafweervuur en dit luchtgevecht heb ik met opzet wat uitvoerig beschreven, zodat de lezer(es) veel en veel later een voorstelling kan maken hoe of zoiets in z'n werk ging.

Het is natuurlijk niet mijn bedoeling elk luchtgevecht en iedere belangrijke gebeurtenis zo uitvoerig weer te geven.

Om echter zo'n zwaar luchtafweervuur en zo'n luchtgevecht te beschrijven, gaat heel wat tijd in zitten, om het natuurlijk ongeveer precies zo weer te geven, als het zich had afgespeeld. Men moet veel nadenken en je veel kunnen herinneren uit die tijd, om het in volgorde neer te schrijven.

In werkelijkheid speelde zich dit allemaal in een betrekkelijke korte tijd af, misschien hooguit in drie kwartier. Maar zo gauw kan ik dit heus niet op papier vermelden. En dat het niet zo veel tijd in beslag genomen had bleek wel uit het volgende.

Annie, de oudste dochter van de familie Schrijver, kwam mij roepen om thee te komen drinken en dat deden wij veelal zo tegen drie uur in de namiddag. Dus was het eigenlijk nog tamelijk vroeg. Ik ging meteen met Annie naar binnen en hebben daar rustig thee gedronken, want op dat ogenblik bleef het nogal rustig in ons gebied. Daar maakten wij dan ook goed gebruik van.

De vrouw des huizes vroeg aan haar man en mij, of één van beide even naar de bakker wilde gaan om brood te halen. Bezorgen werd die week niet gedaan, dus moest het gehaald worden.

Er lag namelijk nog maar een halfje in de broodtrommel.

Dus kan men heel goed begrijpen dat wij daar met ons tien en niet genoeg aan hadden, er zou brood gehaald moeten worden. Schrijver keek mij aan en zei tegen zijn vrouw :

"Oh, dat wil hij wel even gaan halen. Met de fiets is het maar even heen en weer en is hij zo weer terug".

"Mij best, ik ga wel even naar de gebroeders Holleman en dan ga ik nu meteen. Hoeveel brood moet ik meebrengen?" vroeg ik.

"Breng maar een heel wit en een heel wit (tarwe) mee, daaraan hebben wij vandaag en morgen wel genoeg aan en kan er vrijdag wéér brood gehaald worden", zei de vrouw van Schrijver.

Toen ik de fiets uit de schuur wilde halen hoorde ik mensen het erf op komen en keek wie het waren. Het waren een paar jongelui uit de Baltussenweg van de familie H. Hendriks.

Zij waren in gezelschap van twee Engelse bemanningsleden van een Engels transporttoestel dat door Duits luchtafweergeschut was aangeschoten en even daarna neergestort in de omgeving.

Zij, de jongelui, vroegen aan Schrijver waar ze het beste heen konden gaan met deze vliegers, om hun uit handen van de Duitsers te houden.

" Dan kunnen jullie hen beter ergens aan de westkant van het dorp schuil proberen te houden. Daar zijn nog nergens Duitsers gesignaleerd. In deze omgeving zijn Duitse soldaten ingekwartierd en dat kon wel eens moeilijkheden te weeg brengen, als ze hier in deze buurt ondergebracht zouden worden", zo was de goede raad van mijn werkgever.

Die raad werd door de jongelui opgevolgd en even later verliet het groepje het erf weer en gingen met de vliegers naar de aangewezen plaats. Daar hoopten zij op succes!

Ik reed weg naar de bakker, of beter gezegd, naar de bakkers, want het waren de twee gebroeders Holleman. Hun woonhuis met bakkerij stond een klein eindje voorbij de Ned.Herv. kerk, onderaan de Rijndijk, vlakbij de oprit rechts.

Ik had een theedoek mee gekregen om de broden in te wikkelen. Op weg naar Holleman zag ik nergens iemand buiten en dat vond ik toch wel heel vreemd, want je kwam altijd wel dorping tegen of zag je in elk geval wel iemand bij huis of in de tuin aan het werk. Maar toen was er niemand te zien en zoiets valt direct op. Het dorp leek wel uitgestorven!!

Rustig fietste ik via de Molenstraat naar de Kerkstraat, waar de bakkers woonden.

Ook in de Kerkstraat was geen levend wezen te bespeuren, alleen een groepje spreeuwen die een hoopje paardevijgen uit elkaar pikten en vochten ieder om een klein rantsoentje.

Een ogenblik later kwam ik bij de bakkerij en ging er meteen naar binnen. Geheel verbaasd keken de gebroeders Leo en Frans mij aan, alsof ze water zagen branden.

Met een paar grote ogen stonden zij mij een ogenblik aan te staren en vroegen bijna tegelijk : " Hoe durf jij zomaar opeens hierheen te komen??"

Wat ze eigenlijk precies bedoelden snapte ik natuurlijk niet. "Ik heb nooit geweten dat jullie zo gevaarlijk geworden zijn", zei ik zo gewoon mogelijk.

"Dat zijn wij ook niet, voor ons hoeft je heus niet bang te zijn maar wel voor de Duitsers, die al enige tijd in de Kerkstraat en Dorpsstraat razzia's aan het houden zijn. Ze zijn op jacht naar jonge mannen en nemen ook je fiets af als je eren bij je hebt", zei Leo, die de oudste was.

"Ik kom net precies van de familie Schrijver af om hier brood te halen, want de bakkers bezorgen nu geen brood meer sinds we in een enigszins oorlogssituatie terecht gekomen zijn. Er lag nog maar een half broodje in de broodtrommel en daar hebben wij met tien personen lang niet genoeg aan. Dus ben ik naar hier gekomen om weer brood in de trommel te hebben. Snappen jullie me nou?? En wat die Duitsers betreft, ik heb er niet één gezien, geen Duitser en ook geen dorpeling!" Antwoordde ik.

;Je vroeg ons of wij jou snapten, nee we snappen jou helemaal niet! Iedereen probeert zich in deze situatie zo veel mogelijk schuil te houden voor de Duitsers en jij komt hier zo maar naar toe, op de fiets nog wel, alsof er geen gevaar te bekennen is en sta je ons zo verbouwereerd aan te kijken, alsof we pas van de maangekomen zijn. Dát kunnen wij niet begrijpen!!

Veel mannen zijn de velden ingevlucht, of houden zich schuil langs ruige slootkanten of in veraf gelegen bouwvallige oude schuurtjes. En jij komt hier even door het dorpscentrum gefietst en weet van die razzi-s niets af, onbegrijpelijk!" zei Frans.

"Ik zeg nogeens, ik heb van dit alles niets gezien, maar als ik werkelijk met zo'n razzia te maken gekregen had, was er nog geen vuiltje aan de lucht geweest, want ik ben namelijk in het bezit van een geldig Ausweiss, dus waarom zou ik dan bang zijn??"

"Zo'n Ausweiss is ook maar van papier en kan dus door de Duitsers heel gemakkelijk in stukken verscheurd worden en weg is dan jou Ausweiss!" zei Leo laconiek.

Ik stond een ogenblik met een bedenkelijk gezicht te kijken en zei toen opeens : "Geef mij maar een heel wit en een heel weitebrood, dan hebben wij tenminste weer wat te eten en over de rest praten we later nog wel een keer.

Frans wikkelde de broden in de theedoek en reikte die mij aan. Ik betaalde en liep daarna al naar de buitendeur om weg te gaan.

Ik zei hen goedendag en ging naar buiten.

"Kijk vooral goed uit, zodat je niet in de handen van de Duitsers valt"! riep Frans mij nog achterna.

Nog wel bedankt voor jullie waarschuwing!" riep ik nog door de deuropening en stak mijn hand op als afscheid.

Even later reed ik met de broden onder mijn arm, dezelfde weg terug en het was nog net zo stil in het centrum van ons dorp als op de heenrit. Het hele dorp leek als verlaten en was er zelfs geen Duitse soldaat te zien.

Maar een gewaarschuwd mens telt voor twee, dus reed ik wel verder, maar keek onderweg wel ongemerkt naar alle kanten uit, of er ook enig onraad te bespeuren viel.

De tamelijk rustige sfeer die er bijna altijd in ons dorp gehangen had, was opeens wel heel merkbaar veranderd de laatste dagen. Ik had mij al voorgenomen om bij het geringste gevaar dat zich voordeed, mij direct proberen te verstoppen, mits ik daar de kans voor krijgen zou.

Vanuit zuidelijke richting had ik die middag veel trommelvuur waargenomen. Zeer waarschijnlijk was dat afkomstig van het Britse Tweede Leger dat oprukte in onze richting. Dat kon wel eens veel gevaar opleveren voor de bevolking van de Betuwe, want in onze streek bleken zich meer Duitse soldaten op te houden dan wij uiteindelijk gedacht hadden.

En zo vanaf enige afstand te kunnen horen, werd daar op dat moment ergens hard gevochten. De strijd leek steeds dichterbij te komen, maar dat kon natuurlijk ook verbeelding wezen.

In en dicht bij Arnhem was er ook nog een strijd volop aan de gang. Vanuit die richting was het al een hele tijd zeer rumoerig en werd er ook veel geschoten. Zouden de parachutisten daar goede vorderingen maken? We wisten het niet, maar hoopten van wel. Dan kwam de hulp van het Britse leger misschien toch nog op tijd. Misschien waren wij dan toch nog gauw bevrijd.....

Ik passeerde de graanhandel van Beijer in de Molenstraat en dáár zag ik het eerste levende wezen in de vorm van een man, die daar bij dat bedrijf met een kruiwagen reed. Dat was ook de enige die ik gezien heb onderweg.

Na enkele ogenblikken naderde ik het bedrijf van de familie Schrijver en bevond mij nog vóór de haakse bocht naar rechts en daar achter, links van de straat lag de tuinderij.

Daar reed ik zeer voorzichtig, want het uitzicht was daar door veel riet in de sloot en een hoge meidoornhaag rechts van mij, heel beperkt. Ook bevond ik mij daar op die straat volop tussen hoogstam-boomgaarden waarin hoog gras groeide.

Heel voorzichtig reed ik tot in de bocht om daar even goed van mij af te kunnen kijken in het verlengde van de voormalige Molenstraat. En op dat moment kreeg ik de schrik van mijn leven.

Want net in de bocht zag ik nog tussen de rietstengels door, een groepje Duitse soldaten stil staan. Zij stonden nog op de toenmalige Molenstraat, vlak voor de inrit naar het huis van de familie Schrijver. Van schrik bleef ik enkele seconden stil staan.

De soldaten stonden de weg af te kijken in mijn richting, maar of zij mij ook zagen wist ik op dat moment niet. Want juist in de bocht van de straat, stond veel en hoog riet in de sloot en dit belemmerde hen wellicht het verdere uitzicht.

Toch wilde ik geen risico nemen om terug te keren, dat kon namelijk argwaan wekken en juist dát wilde ik voorkomen.

Dus reed ik door en vervolgde mijn weg naar de tuinderij. Een rilling liep over mijn rug, want toen ik het groepje Duitse soldaten naderde, constateerde ik dat het geen gewone Duitse soldaten waren, maar Nederlandse S.S.'ers.

Daar schrok ik wel van, want zij hadden een veel slechtere reputatie dan hun Duitse soortgenoten.

Ze waren ongeveer met hun twaalven, precies heb ik hun niet geteld, daarvoor waren mijn zenuwen teveel gespannen-

Ik was nu vlak bij hen gekomen en één van hun hield mij staande.

Hij hief zijn hand op en zei: "Stapt U eens even af".

"Heb je vanmiddag ook ergens parachutes omlaag zien komen?"

"Ja zeker, daar in die richting, daar werden er heel wat afge- worpen", zei ik en wees naar Oosterbeek. Daar waren er verscheiden neergelaten, dat had ik immers zelf gezien. Ik wist heel goed wat zij bedoelden, maar juist die niet.

Er was immers een Engels transportvliegtuig aangeschoten, dat al gauw daarna neerstortte. En daaruit had ik enkele bemanningsleden uit zien springen en dáár was het hun om begonnen.

Voordat ik brood ging halen, waren er immers enkele dorpsgenoten langs gekomen met enkele vliegeniers die uit datzelfde toestel gesprongen waren voordat het omlaag stortte. Maar die hadden we nog net op tijd in een andere richting gestuurd, om juist niet in Duitse handen te zullen vallen.

Eén ding wist ik al zeker, dat het niet om mij persoonlijk te doen was bij die SS'ers en dat gaf me enige opluchting.

Toch probeerde ik zo rustig mogelijk serieuze antwoorden te geven om dit "spelletje" tot een goed einde te brengen.

We zullen hier echter de soldaat weer aan het woord laten.

"Nee," zo ging hij verder, "die bedoelen wij hier niet, er is echter een Engels transporttoestel aangeschoten dat later is neergestort. De bemanning is daar namelijk nog net op tijd uitgesprongen en zij hebben het toestel perparachute verlaten. Zij moeten hier in deze omgeving ergens, aan de grond gekomen zijn! En mogelijk worden ze hier in deze buurt verborgen gehouden.

Is je dat misschien bekend of heb je daar soms het een en ander van gezien ?"Zo wilde deze soldaat weten.

"Nee, daar weet ik niets van, maar dat kan ook niet, want toen er opeens luchtgevechten ontstonden en er een ogenblik hevig geschoten werd, zijn wij voor het gevaar naar binnen gegaan. Nadat de kust weer veilig was ben ik naar de bakker gegaan om brood te halen, kijk maar dat heb ik hier bij mij ", zei ik en hij zag de theedoek onder mijn arm, waarin de broden gewikkeld waren. Toen ging ik verder met mijn verhaal.

"Ik ben nog wel een tijdlang weggeweest, want de bakker woont helemaal aan de andere kant van ons dorp, onder aan de dijk bij de oprit richting Arnhem. Daar hebben we nog enige tijd staan praten over de algehele toestand. Dus kan ik jullie niets vertellen over datgene wat hier vanmiddag is voorgevallen." Aldus probeerde ik hem uit te leggen hoe de situatie geweest was.

De soldaat die steeds met mij gesproken had, stond mij een ogenblik van top tot teen op te nemen, dat mij het vermoeden gaf, dat hij toch iets twijfelde aan mijn woorden. Toen keek hij mij op eens recht in m'n gezicht en stelde mij de vraag : "Is het je misschien wel bekend dat er een zware straf op staat, als iemand bewust een vijand verborgen houdt?"

Daar kon ik gerust een bevestigend antwoord op geven omdat ik er van overtuigd was, dat wij er toch geen verborgen hielden. Want we hadden immers die vliegeniers in een veiliger omgeving laten brengen. Daarom antwoordde ik : "Ja, dat is mij heel goed bekend"! En daarbij keek ik de soldaat recht in de ogen. Want op dat moment voelde ik mij tamelijk rustig. En daarom zei ik er nog achteraan : "Mochten jullie toch twijfelen, kijk dan even in het woonhuis en daar in die schuur of er soms Engelsen aanwezig zijn. Dan zijn wij gerust en hebben jullie de zekerheid". was mijn aanbod, waarop een andere soldaat de vraag stelde:

"Dan neem ik aan dat je hier woont!"

"Nee, dat doe ik toevallig niet, dat daar is het huis van de tuin-der bij wie ik al enkele jaren in dienst ben", antwoordde ik.

"Waar woon je dan wel?" wilde hij graag weten.

"Aan de westkant van dit dorp. Maar na de landing van de Engelse parachutisten, vorige zondag, vroeg mijn werkgever, of ik overdag en 's nachts bij hen wilde blijven. Zij hebben namelijk nogal een groot gezin met enkele zeer jonge kinderen. Mocht er onverwacht het één of ander plaatshebben, stond hij er met zijn vrouw niet helemaal alleen voor, dus ben ik hier maar tijdelijk intern. Zo doende ben ik naar de bakker gegaan om brood te halen, dan kon mijn baas bij het gezin blijven. Want veilig is het nergens meer de laatste dagen!" was mijn gemeend antwoord.

Nou ja, daar was die SS'er het wel eens mee en had daar ook wel begrip voor, zo hij althans liet blijken.

Maar enkele andere soldaten vertrouwden het blijkbaar toch niet helemaal, want zij gingen naar de schuur en keken door de kier tussen de onderdeur en de bovendeur naar binnen.

Toen op dat moment moest ik mijn kans evenwaarnemen en zei op een vlotte manier: "Ga maar gerust naar binnen en kijk voor alle volledigheid ook even in het woonhuis. Dan hebben jullie zekerheid en zijn wij ook gerust. Dat deden ze echter niet maar liepen wel links om de schuur heen en keken hier en daar door een raam naar binnen. Toen riep één van hen naar het groepje dat bij mij was blijven staan: "Er is niets bijzonders te zien binnen, het is een grote lege ruimte". En bleven daar blijkbaar wachtten op hun soortgenoten.

Maar die hadden zeer waarschijnlijk nog geen haast, want één van hen, een lange slungel, kwam naar mij toe, keek mij recht aan en vroeg op een stuurse manier: "Vertel mij eens hoe het mogelijk is, dat je als jonge kerel niet te werk gesteld bent in Duitsland en je hier zo maar vrij rondloopt?"

"O, dat is op een vrij vlotte manier tot stand gekomen!" zei ik. "Zo zo, vertel mij die vlotte manier van doen dan ook maar eens!" Zei die lange slungel van een SS'er, met een vals lachje. Op dat moment voelde ik mij niet zo rustig meer. Die vent vertrouwde ik niet!! Maar ik probeerde hem dat zo duidelijk mogelijk uiteen te zetten.

"Enkele jaren geleden moest ik mij, met nog enkele anderen uit ons dorp, als jonge mannen zijnde, aanmelden op het arbeidsbureau in Nijmegen. Daar stelden zij allerlei vragen o.a., naam en voornamen, geboortedatum, adres, beroep en waar ik op dat moment werkzaam was en een eventuele naam van de werkgever.

Wij verschenen daar voor een lange tafel en aan het einde daarvan zat een ambtenaar die mij een formulier toeschoof, die ik moest ondertekenen met mijn handtekening. Met dat formulier kon op het plaatselijk bureau van mijn woonplaats een Ausweis afhalen. Omdat ik werkzaam was in de voedselvoorziening in de land- en tuinbouw, kreeg ik vrijstelling voor de tewerkstelling in Duitsland. Daar heb ik dan ook het Ausweis voor gekregen", was mijn antwoord. En daarmee was die SS'er blijkbaar tevreden, hij vroeg mij ook niet om het te mogen zien, wat ik eigenlijk wel verwacht had in zo'n situatie. Hij liet mij verder gelukkig met rust, draaide zich om en liep met de anderen om de genoemde schuur heen, waarnaast een tiental pruimebomen stonden. Daaronder hadden de jongens van Schrijver een kuil gegraven van ongeveer 1 meter diep. "Dit is onze schuilkelder!" hadden zij gezegd toen zij er mee klaar waren.

En voor alle veiligheid hadden zij er toen een ijzeren golfplaat overheen gelegd, zodat er per ongeluk niemand in kon vallen.

"Wat is dit hier voor een kuil?" vroeg één van de soldaten, die er de golfplaat had afgehaald.

"O, die hebben de jongens gegraven." Dit is onze schuilkelder!" Hadden zij gezegd toen ze er mee gereed gekomen waren. 't Zijn nog maar kinderen en wat ze bij een ander zien, willen ze zelf ook graag hebben". Antwoorde ik.

De soldaten stonden er omheen, keken er even in en legden toen de plaat er weer op. Keken nog wat rond en gingen daarna terug naar de anderen, die iets verderop stonden te wachten.

Ze lieten mij verder ongemoeid en gingen zelf weg in de richting van het dorpscentrum.

-Gelukkig, dacht ik bij mezelf, die ben ik op een slimme manier kwijtgeraakt-.

Ik stond nog steeds bij de weg vóór de inrit, met de broden onder m'n arm. In het begin had ik een moment het ergste gevreesd maar daarna was mij alles meegevallen. Niet dat ik mezelf zo flink voelde, maar ik stond er wel even verwonderd over na te denken, dat ik dat stelletje Hollandse SS'ers om de tuin had kunnen leiden! Onder de Nederlandse bevolking hadden zij een slechte naam, dus was het raadzaam, om zo min mogelijk met hen geconfronteerd te worden.

Gelukkig was ik ze nu kwijt en hadden ze toch nog wel respect gehad voor die Ausweis, die ik toen in mijn bezit had.

Maar hoe minder ik met Duitse soldaten of Nederlandse SS'ers te maken zou krijgen, hoe liever dat me was!! Al menige jonge kerel was daardoor weggevoerd om te werk gesteld te worden aan de bouw van stellingen of in de Duitse fabrieken.

Ik bracht de broden naar binnen en vertelde daar van de Nederlandse SS'ers, die op zoek waren naar de bemanning van het neergestorte transportvliegtuig.

Ze vonden het een mooie prestatie dat ik die soldaten op een linke manier misleid had. En dan nog wel in een zeer korte tijd van nog geen kwartier. Ze wilden graag weten hoe ik dat gedaan had en dat heb ik hen dan even gauw verteld, want ik wilde ook nog even naar mijn ouderlijk huis, om te vragen of daar geen bijzonderheden hadden plaatsgehad.

Maar toen ik daar gearriveerd was, vertelden ze wel, dat er die middag grote razzia's gehouden waren, zowel op jonge mannen als ook op fietsen. Men had er vele bij ons in de boomgaard, langs de slootkant verstopt tussen het hoge riet en het lange gras! Vader had ze daarna nog wat onvindbaar gemaakt, door er nog wat oud hooi overheen te leggen. Wel een goede daad, maar oh zo gevaarlijk, als de Duitsers dát ontdekt hadden....!!

Vanwege de razzia's waren zowel jonge, als ook wel getrouwde mannen het veld ingevlucht. De één had zich verstopt tussen de koe-bieten, een ander tussen het ruige gras en riet langs een sloot van een appelboomgaard. Men was daar wel een schoen, pantoffel of ook wel een klomp door verloren, die men later in de avond op was gaan zoeken. Dit alles had echter wel enige verwarring te weeg gebracht onder de inwoners van ons dorp.

Nadat het grootste gevaar geweken was en de Duitsers Driel weer verlaten hadden tegen de avond, kwamen de bewoners hun fietsen weer ophalen. Vader hielp hen daarbij het dekmateriaal verwijderen. Vader kon natuurlijk niet weten of een ieder zijn of haar eigen rijwiel meenam. Daar hebben we later echter nooit commentaar over gehoord. In die tijd echter, waren de meeste mensen in zulke zaken nog wel te vertrouwen.

Boven ons dorpscentrum was het ook die middag zeer rumoerig geweest in het luchtruim door vele transportvliegtuigen en het hevige geknal door het Duitse lucht doelgeschut.

Er is toen ook nog een projectiel van het lichte afweergeschut, door het pannendak van ons huis geslagen, maar was gelukkig niet geexplodeerd. Dus is dat een (blindganger) geweest.

Toen er op een moment door het Duitse luchtafweergeschut op z'n hevigst geschoten werd, hadden ze bij ons thuis nog enige tijd gebruik gemaakt van onze schuilkelder. Ergens vlakbij, achter de schuilkelder in de boomgaard, was nog een ongeexplodeerde granaat (ook een blindganger) van het afweergeschut in de grond geslagen. Deze was met een rochelend, sudderend geluid over de schuilkelder gekomen en al heel gauw neergeploft.

Vader, Piet en ik stonden nog wat met elkaar te praten over die gebeurtenissen. Moeder was inmiddels al het huis binnen gegaan om voor de broodmaaltijd te zorgen.

"Ik ga ook alvast maar naar binnen, want het wordt tijd voor de avondboterham, het is nu al ruim vijf uur geweest", zei vader. Piet en ik bleven nog een ogenblik staan; moeder zou wel roepen als de broodmaaltijd gereed was.

Vader zal misschien nog maar amper in huis geweest zijn, toen we opeens weer vliegtuigen naderbij hoorden komen, maar het bleken er op dat ogenblik slechts enkele te wezen. Ze bleven boven één punt rondcirkelen, ergens boven het einde van de Dorpsstraat. Door mijn verrekijker kon ik constateren dat het Engelse jachttoestellen waren.

"Ze zoeken daar het één of ander doel, maar daar zijn toch geen militaire doelen of andere objecten die van militaire betekenis zijn, maar ja, je weet maar nooit in zo'n oorlogssituatie", zei ik tegen mijn broer.

"Wat ze daar moeten zoeken, is voor mij ook een raadsel", zei hij.

Toch vertrouwde ik die handelswijze van die jachtvliegtuigen niet. 't Was in ieder geval oorlog en dan kan men van alles verwachten. Zeer waarschijnlijk zou er wel niet gebombardeerd worden, aangezien het geen bommenwerpers waren, maar wij wisten natuurlijk ook niet wat er zich dan wel voor zou kunnen doen. Dus moesten er uit voorzorg maatregelen genomen worden om de veiligheid te waarborgen en dat gold in dit geval hoofdzakelijk voor onze ouders. Ik vroeg hen gebruik te willen maken van de schuilkelder. Die was tegen inslag van kogels en granaatscherven veilig genoeg om daarin te verblijven.

Onze ouders waren ook naar buiten gekomen voor het geluid van de jachttoestellen en voldeden meteen aan mijn verzoek. Piet ging ook met hen mee.

Ik zelf bleef de vliegtuigen observeren vanaf een hoek van de voorgevel van ons huis. Daar stond ik betrekkelijk veilig voor rondvliegende kogels. De jachtvliegtuigen hadden al enkele rondjes gecirkeld, maar toen opeens hoorde ik de boordwapens van de toestellen knetteren. Die gaven daar blijkbaar enkele vuursalvo's, maar op wélk doel, daar begreep ik niets van!

Voor mijn veiligheid hield ik mij achter de hoek van het huis. Op zo'n moment zou het veel te gevaarlijk zijn om te voorschijn te komen, als er van zo dichtbij geschoten werd vanuit vliegtuigen. De ene salvo volgde op de andere en dat alles maakte vreselijk veel lawaai; horen en zien verging! En nóg steeds begreep ik niet welk militair doel dáár zo fel beschoten werd. Er explodeerde blijkbaar ook één of andere minutie, want we hoorden tussen het geknetter van de boordwapens door, ook zwaardere en lichtere knallen. Wát moest dát dan toch wel wezen, vroeg ik mezelf af!!

Daar moest toch wel iets aanwezig zijn wat vanuit de lucht werd aangevallen. Dit kwamen we echter spoedig te weten.

Want even plotseling als de beschieting begonnen was, was deze ook weer opgehouden. Maar het knallen en ploffen ging nog maar aanhoudend door, terwijl de toestellen al weer verdwenen waren. Ik kwam achter de hoek van het huis voorzichtig te voorschijn en zag toen meteen, dat mijn ouders en broer ook net uit de schuilkelder kwamen.

"Wat zou daar toch gebeurd zijn, eerst werd er zo hevig uit de vliegtuigen geschoten en nu blijft het knallen gewoon doorgaan", zei vader.

En toen wij even iets terzijde gingen staan, om beter zicht in die richting te krijgen, zagen we daar veel donkere rook opstijgen, daar boven het einde van de Dorpsstraat. Met mijn verrekijker kon ik constateren dat er ook nog enkele woonhuizen in brand stonden en werd er door mensen met huisraad gesjouwd.

We konden horen praten, hard horen roepen en ook nog stemmen van Duitsers die bevelen aan het geven waren.

"Waar komen nu zo opeens die Duitsers vandaan?" vroeg vader. Vader kende die Duitse taal tamelijk goed, want hij had daar in zijn jonge jaren vaak gewerkt.

"Hoormaar, je kunt ze er bovenuit horen schreeuwen, maar hoe komen ze daar terecht tussen al dat geschiet en nu ook nog die branden die daar woeden!" wilde vader weten.

Die vraag van vader had Piet en mij nieuwsgierig gemaakt.

"Kom, we gaan daar even heen om te zien wat zich daar afgespeeld heeft het laatste half uur", zei Piet tegen mij en hij nam zijn fiets, ik volgde meteen zijn voorbeeld. Samen reden we naar de bewuste plaats aan het einde van de Dorpsstraat.

En daar aangekomen zagen we al direct wat voor onheil daar gesticht was en wat de oorzaak was geweest van dat schieten uit de vliegtuigen. Die hadden daar zeker vanuit de lucht de Duitse legerbussen ontdekt, die daar al bijna geheel uitgebrand langs de kant van de genoemde straat stonden.

Zeer waarschijnlijk had zich daar ook munitie in bevonden, dat geexplodeerd was toen de bussen vanuit de lucht in brand geschooten werden.

En naar alle waarschijnlijkheid waren daardoor ook een vijftal woningen in brand geraakt, want die stonden op dat moment in lichtterlaai. Grote vurige vlammen lekten uit de ramen langs de gevels en schoorstenen. Dikke rookwolken stegen omhoog en krulden in vele vormen boven de huizen uit.

Dat alles bij elkaar was het één grote vuurzee.

Groepjes mensen uit de buurt probeerden met emmers vol water nog het één en ander teredden en Piet en ik sloten zich daar ook bij aan. Maar tegen zo'n vuurzee konden wij met emmers water niet veel uitrichtten; alles brandde als een fakkel!

Gelukkig konden we nog enkele kippen en konijnen en ook nog een varken uit een in brand staand woonhuis redden uit die vreselijke brandhaarden. Maar helaas konden we niet meer voorkomen, dat één varken niet meer te redden was uit de moordende vlammen.

Gelukkig waren er onder de mensen geen doden te betreuren. Wel was er een huisvrouw aan haar arm gewond geraakt, maar was meteen door een hulpzame Duitse soldaat verbonden en was het niet van ernstige aard geweest gelukkig.

Door het rondcirkelen van de gevechtsvliegtuigen waren de mensen in de straat gewaarschuwd voor naderend gevaar en dat moeten de Duitse soldaten ook meteen begrepen hebben. Enkele dorpelings hadden er ongeveer een veertigtal geteld. Was er echter niet gewaarschuwd, hadden er heel wat slachtoffers kunnen vallen!!

De bewoners van de Dorpsstraat waren hun woning of hun schuilkelder ingevlucht. De meeste soldaten die in de legerbussen zaten, waren als bijen uit een korf gekomen en zij hadden toen een veilig heenkomen gezocht. Een gedeelte daarvan was de woningen binnen gevlucht, anderen waren hals over kop de weilanden in gegaan. Dit alles was nauwelijks volbracht en een ieder was toen de mening toegedaan dat men zich veilig gesteld had, hadden opeens de toestellen hun moordend staal over de Duitse legervoertuigen uitgebraakt, waardoor geen enkele soldaat getroffen was. Wel waren zij natuurlijk ook bang geweest en hadden zich zo vlug als maar mogelijk geweest was, langs sloten in het veld, of onder bomen en struiken een veilige schuilplaats gezocht.

Maar door de beschieting van de legerbussen, het exploderen van de munitie en de in brand staande woningen, was er op dat punt van de Dorpsstraat, wel een grote ravage ontstaan, zowel aan de woningen als aan het wegdek. Daar waren vele gaten in geschoten door de zware boordwapens der vliegtuigen. Uiteindelijk waren er toch nog een vijftal gezinnen door deze luchtaanval dakloos geworden. Gelukkig ontfermde de familie Baltussen, van de conservenfabriek in Driel, zich over deze mensen en bood hun toen direct haar fabrieksruimten aan voor onderdak.

Enkele ogenblikken later bleek al heel gauw, dat die vijftal gezinnen niet alleen dakloos geworden waren, nee, daardoor waren zij ook nog hun woning kwijt geraakt, want die dreigden totaal uit te branden, omdat er op dat kritieke moment geen brandspuit beschikbaar bleek te zijn.

Men had al gauw begrepen dat grote branden niet te blussen waren met emmers vol water, en die mening was ons ook toegedaan. Daarom besloten Piet en ik naar onze ouders terug te keren, want bij deze branden voelden wij ons op dát ogenblik overbodig. En onze ouders wilden wij in zo'n situatie ook niet te lang alleen laten. Wij vertelden onze ouders wat de eigenlijke bedoeling van de beschieting in de Dorpsstraat geweest was en wat daaruit was voortgevloeid en dáár keken zij erg van op.

"De oorlogshandelingen komen steeds dichterbij en ik zie er nog van komen, dat wij hier in de Betuwe niet buiten het oorlogsgebeuren zullen blijven. Daar worden wij vast bij betrokken en zullen we een gevaarlijke tijd tegemoet gaan." Was moeders mening.

"Dat is heus geen optimistische verwachting!" zei Piet.

"Kun jij het anders bekijken? De eerste dagen van de week verliep hier alles nog tamelijk rustig, maar hoe denk jij er vandaag over? Eerst dat hevige Duitse luchtafweer, dat we voor onze veiligheid gebruik moesten maken van de schuilkelder. Daarna die razzia's op de jonge mannen en dat gedoe met die fietsen en nu deze beschieting, waar vijf woonhuizen door in brand geraken.

Daar hadden ook nog heel goed slachtoffers kunnen vallen. En bij zulke gebeurtenissen kan ik heus niet optimistisch blijven!" Zo reageerde moeder op Piet z'n opmerking.

En met die mening waren wij het toch wel met moeder eens. Ook mijn broer natuurlijk, maar die liet niet zo graag merken dat hij de toekomst ook een beetje donker inzag.

"Dat de Betuwe niet bij de gevechten betrokken zal geraken, geloof ik ook niet, want op dit moment ligt de Betuwe precies tussen twee strijdtonelen in.

In Oosterbeek en omgeving en in Arnhem wordt hevig gevochten en het Grote Britse leger, dat vanuit het zuiden des lands oprukt, voert ook een hevige strijd met de Duitsers, om de weg vrij te maken naar de belangrijke Waalbrug bij Nijmegen.

Het is natuurlijk wel heel belangrijk dat zij al zover gevorderd zijn, maar het is geen mooi vooruitzicht dat we hier steeds dichterbij de oorlogshandelingen betrokken kunnen raken. Ondanks dát, blijf ik de algehele toestand toch nog wel graag een beetje op een optimistische manier bekijken!" Zo was de beschouwing van mijn broer.

Men kon er verschillende meningen over hebben, maar dat de oorlogshandelingen steeds meer dichterbij kwamen, daar kon men niets aan veranderen. Mijn mening was deze : Als men al tamelijk bejaard is en dat waren alreeds onze ouders, vader 69 moeder 66 jaren, kijkt men de toekomst somberder in dan de veel jongere mensen. Daar had ik dus wel begrip voor.

Ik bleef daar echter niet langer praten, want inmiddels was het al ruim zes uur geworden, daarom ging ik weer naar de familie schrijver in de voormalige Molenstraat terug, waar zij al op mij zaten te wachten voor de broodmaaltijd.

Toen ze zo veel hadden horen schieten, waren zij van mening geweest dat de Britse voorposten al reeds in Driel gearriveerd waren en daar slaags geraakt waren met Duitse legereenheden. Doch daar er tot dan toe nog geen Duitse legereenheden in ons dorp gestationeerd waren geweest, was men daar niet op door gegaan en hadden op mijn terugkeer gewacht. Ik zou thuis wel het één en ander te weten gekomen zijn, zo hadden zij geredeneerd.

Dus toen ik hen vertelde, wat er zoal was voorgevallen aan het einde van de Dorpsstraat, zaten allen mij met een angstig gezicht aan te staren.

"Als dat werkelijk zo is, komen wij hier in de Betuwe midden in de gevechten te zitten en wordt deze ook vanzelf meegesleurd in de gevechten rondom Arnhem!" zo was de mening van Schrijver. Daar kon hij wel eens gelijk in krijgen, want in die namiddag was er regelmatig zwaar geschut te horen geweest, tamelijk dichtbij, vanuit de omgeving van Nijmegen.

Daar rukte blijkbaar het Britse Tweede Leger verder op in de richting van Nijmegen. Als dat waar mocht wezen was dat de laatste dagen flink opgeschoten vanaf het midden van Noord-Brabant. Dat was dan buiten verwachting!

Wilden de geallieerden verder doorstoten naar het noorden des lands, zouden zij gebruik moeten maken van de belangrijke brug bij Nijmegen, namelijk de Waalbrug. Maar die was tot nu toe nog stevig in handen van de Duitsers.

Toch zouden de Britse legers deze eerst nog moeten veroveren, alvorens zij daar gebruik van konden maken om hun kameraden, de Engelse parachutisten, die vanuit Oosterbeek probeerden de verkeersbrug bij Arnhem in handen te krijgen. Die was immers zeer belangrijk voor de geallieerden, om verder op te kunnen rukken, oostelijk in de richting van Duitsland en noordelijk en westelijk, naar de nog bezette gebieden in de rest van Nederland.

Voor het echter zo ver zou komen, zouden er nog felle gevechten plaats hebben met Duitse legereenheden, rondom Nijmegen en Arnhem. Dit waren echter nog toekomst verwachtingen.

Volgens de berichtgeving voerden de parachutisten felle gevechten tegen een overmacht van Duitse strijdkrachten in de vorm van manschappen en materiaal. Dus zaten de parachutisten in Arnhem met smart en tijdgebrek te wachten op de werkelijke komst van dat Grote Britse Tweede Leger, dat naar alle waarschijnlijkheid op weg was, in de zuidelijke omgeving van Nijmegen.

Onder de broodmaaltijd werd steeds schieten waargenomen vanuit zuidelijke richting. Dit zou dan uit de omgeving van het Rijk van Nijmegen moeten wezen, want vandaar hadden wij deze middag veel trommelvuur vernomen. Wij hoopten dat dit in verband stond met de komst van het Britse leger. Want zou dat nog enige tijd op zich laten wachten, zou dat rampzalig worden voor de parachutisten in Oosterbeek en Arnhem. Zij waren dan reddeloos verloren. Na de broodmaaltijd gingen Schrijver, zijn vrouw en ik nog een ogenblik naar buiten, de kinderen bleven binnen spelen. Al was het al in de tweede helft van september, de temperatuur deed buiten nog aangenaam aanvoelen.

We zagen noordelijk van ons bedrijf weer kleine groepjes Duitse soldaten lopen in de boomgaarden en weilanden die onder langs de Rijndijk lagen. Dat zag ik door mijn verreijker en had er die zelfde week al meerdere malen gezien. Ook dat ze wel eens een mitrailleur met zich mee droegen.

We wisten al dat daar vele Duitse militairen ingekwartierd lagen in enkele grote boerenbedrijven langs die Dijk.

En langs de spoordijk waren door Duitse soldaten ook nog verschillende stellingen aangelegd.

We hadden ook al groepjes Duitse soldaten in het verlengde gedeelte van de voormalige Molenstraat zien lopen en er waren er ook al bij ons gekomen via de Molenstraat. Ze kwamen dus al veel dichterbij naar het centrum van ons dorp en daar was ik heus niet zo blij mee!. De Duitse legers waren immers al op vele fronten teruggedreven en daardoor waren velen van hen ook niet zo vrolijk gestemd. Daar had ik dan ook mijn zorgen over, dat ik, als jonge man zijnde, wel eens opgepakt kon worden om werk te gaan verrichten aan de stellingen langs de Gelderse IJssel, als ik toevallig met hen in contact kwam.

Al was ik in het bezit van een "Ausweis", dat zou dan ook niet veel "waarde" meer hebben in deze situatie.....!!

Vanaf het erf zagen we groepjes mensen voorbij gaan via de voormalige Molenstraat. Het waren mensen (bewoners) van de Achterstraat, omgeving spoorbrug.

wij liepen naar hen toe en maakten met hen een praatje. Eén van hen deed het woord.

"In de buurt waar wij woonden, omgeving spoorbrug, hebben de Duitsers stellingen gemaakt en ons de raad gegeven, daar weg te gaan. Het is daar, volgens hen, een strategisch punt en het kon er wel eens veel te gevaarlijk voor ons worden, als we zouden blijven. Dus zijn we daar maar vertrokken, ja, wat moeten we anders? We waren gewaarschuwd!"

Ze wilden proberen nog vóór het donker was een veilig onderkomen te vinden. We bleven daar nog even staan, want er kwamen nog enkele bewoners uit die buurt aanlopen, zagen ons en maakten ook een praatje. Wij kenden die mensen heel goed.

"Wij gaan Driel maar verlaten", zei één van hen, "de Duitsers hebben ons aangeraden weg te gaan. Ze vonden het voor ons daar veel te gevaarlijk worden, zo dicht bij de spoorbrug en bij de spoordijk te wonen. Als er eens veel geschoten moest worden, zouden zij ons moeten ontzien en dat was veel te lastig voor hen, dus konden we daar nu beter weggaan. Nu kon het in ieder geval nog. Dus hebben wij het nodige ingepakt en proberen we nu bij familie in Heteren tijdelijk onderdak te vinden".

Toen liepen ze verder, één van hen had tranen in z'n ogen. En terwijl wij daar stonden zagen we dat in zuidelijke richting, boven Nijmegen, de lucht rood gekleurd was. Een bewijs dat daar al veel geschoten was en er nu woonhuizen en andere gebouwen in brand stonden.

Maar dat was ook het geval in Arnhem. Daar was de lucht ook rood boven de stad. Dat was een wanhopige aanblik....!

Vanuit de omgeving van Nijmegen was op dat moment niet zoveel geschut meer waar te nemen; daar was het nu rustiger geworden. Plotseling vlogen er enkele "verdwaalde kogels" door het lucht-ruim boven ons, wat we wel gevaarlijk vonden.

Dus besloten we naar binnen te gaan en het begon ook killer te worden en het ging ook al iets schemeren. Dat was ook normaal want het was al ruim zeven uur.

Nadat we plaats genomen hadden aan de tafel, maakte ik een opmerking die Schrijver enigszins deed schrikken en dat was deze:

"Ik had er eigenlijk al eerder met jullie over willen praten en toen wij daarnet een gesprek hadden met enkele voorbijgangers, besloot ik mijn voorstel aan jullie vóór te leggen.

"Wat is jullie mening, als ik vraag, om ook hier zo gauw mogelijk weg te gaan. Ik vind het steeds gevaarlijker worden.

De Duitsers komen steeds dichterbij, dan dat gevaarlijke luchtafweervuur van deze middag, daarna die confrontatie met die Nederlandse SS'ers en toen weer tegen de avond die luchtaanval op die Duitse legerbussen, dat wordt hier een veel te gevaarlijke situatie om er nog langer te blijven. Dus is mijn vraag :

" hebben jullie er al over nagedacht om hier weg te gaan?"

"Hoe kom je zo ineens op dat idee?" was de wedervraag van Schrijver en daarbij keek hij mij onbegrijpend aan!

"Dat heb ik daarnet naar voren gebracht." Was mijn antwoord.

"Je kunt toch maar niet zo opeens je hele bedrijf in de steek laten, waar je jarenlang voor gewerkt hebt!" zo meende hij.

"Moet er dan eerst één van ons, of één van je kinderen letsel oplopen door gevechtshandelingen, voordat je besluit om hier het zaakje achter te laten? Daar is heus niet zoveel gevaar voor nodig in deze situatie", zei ik.

"Kom kom, zo'n vaart zal het ineens niet lopen", meende hij.

"En wat zijn jullie dan van plan om te doen, als het opeens misloopt? Begrijp je wel dat het dan al juist te laat kan zijn!" Vroeg ik opnieuw.

"Nu is er nog kans om te vertrekken, zonder letsel op te zullen lopen. Maar als onverwacht het Britse leger hier zou arriveren en het raakt dan slaags met de Duitsers, begrijpen jullie dan wel dat wij hier dan onmogelijk kunnen weggaan, zonder getroffen te worden door rondvliegende kogels of granaatscherven. Hebben jullie dáár wel goed over nagedacht?"

"Laten wij daar eert nog maar eens een nacht over slapen!" was het enige wat Schrijver daar op antwoordde.

En op het moment dat hij deze woorden uitsprak, zei hij opeens, terwijl hij door het raam naar buiten keek :

"Daar komen drie Duitse soldaten het erf oplopen, wat zouden die hier moeten doen?"

Zelf zag ik dat niet, omdat ik met mijn rug naar het raam gekeerd zat. Toen ik ook in die richting keek zag ik hen ook naderbij komen ; zij waren nog zeer jong.

Ze tikten een beetje overdreven luidruchtig met de bajonet van hun geweer tegen het raam en wenkten dat ik naar buiten moest komen en daar schrok ik wel even van, want dan werd ik opnieuw geconfronteerd met Duitse soldaten, dat ik de laatste dagen juist had willen voorkomen.

Maar ook ditmaal kwam ik daar niet onderuit. Ik was vast van mening op dat moment dat het om mij te doen was. Dus probeerde ik mij rustig te houden en niet te laten merken dat ik onheil vreesde. En dat deed ik inderdaad.

Schrijver raadde mij aan het huis aan de achterzijde te verlaten om mij ergens in de boomgaard te verstoppen. Dat was echter juist niet mijn mentaliteit, om het gevaar op een ander af te wenden. "Nee, dat doe ik vast niet! Als ze mij wenken, verwachten ze dat ik naar buiten kom. Doe ik dat niet, gaan ze zoeken. Vinden ze mij dan niet, nemen ze jou mee en jij bent getrouwd en hebt kinderen. Houdt dáár rekening mee! Ik ben nog vrijgezel en dus ga ik naar de buitendeur en vraag hen wat ze willen. Vader zei vroeger altijd : " Als je op een keer in moeilijkheden komt met een Duitser, laat dan nooit merken dat je bang voor voor hem bent, want ze proberen je altijd met hun grote mond te overbluffen." En die raad heb ik altijd in mijn leven onthouden." zei ik, En dus verborg ik mijn angst, want ik was van mening, dat de Nederlandse SS'ers, die ik nog dezelfde middag ontmoet had, de schuld van deze confrontatie waren.....!

Deze drie jonge Duitse soldaten waren zingend en lallend het erf opgekomen, en droegen hun geweren op een onverschillige manier onder hun arm, met de loop naar beneden gericht. Het leken mij luidruchtige gasten die ik meteen al niet vertrouwde.

Maar inmiddels was ik al van mijn stoel opgestaan en liep al in de richting van de buitendeur, maakte die open en vroeg tamelijk onvriendelijk, terwijl ik ze recht in de ogen keek :

"Wat is hier eigenlijk loos?" Ik betrapte mijzelf erop dat ik dit zo kortaf had durven te vragen.

Ze keken elkander een ogenblik aan en stonden toen met een domme grijns op hun gezichten te lachen en kreeg ik de gedachten dat zij mij niet verstonden, maar toen deed één van hen een stap naar voren en zei: " Wir brauchen Pferde!"

Ik begreep dat ze paarden wilden hebben en dacht bij mezelf, O, is het daar om te doen en voelde me op dat moment iets meer zelfverzekerd dan ervoor. Toen antwoordde ik in het Nederlands : "Wij hebben geen paarden, Maar daar op die boerderij zijn er mogelijk nog wel een paar", en wees in de richting vanwaar zij gekomen waren. Ze bleken mij toch nog wel verstaan te hebben, want diezelfde soldaat gaf mij ten antwoord:

" Da. gibt's keine, die Wehrmacht hatte sie alle schon beschlagnahmt!" Daar kon ik een beetje uit opmaken, al verstond ik het Duits niet zo goed, dat dáár geen paarden meer aanwezig waren op die aangewezen boerderij. Dat viel mij eigenlijk tegen, want dan was ik op dat moment van hun af geweest. Ik was hen liever kwijt dan rijk, want ergens vertrouwde ik hen niet omdat ze naar drank roken, een geheimzinnig lachje over zich hadden en ze ook nog met bloed doorlopen ogen hadden. Ze waren blijkbaar half dronken en daardoor hun contróle kwijt over hun manieren. Ik moest dus wel oppassen voor hun reacties, die gevaarlijk konden zijn. Waar ik echter het meest van schrok was, toen ik opeens constateerde dat het nog zeer jeugdige Duitse SS-soldaten waren, waar men wel voor moest oppassen en vooral wanneer ze drank gebruikt hadden en zich overmoedig voelden. Het waren soldaten van het gevaarlijkste soort en veel en veel fanatieker dan de Wehrmacht-soldaten.

Onderwijl stond ik hen van top tot teen op te nemen en stond meteen te bedenken waar ik hen nu heen zou moeten sturen, waar men mogelijk nog paarden bezat. Daar kreeg ik echter de tijd niet meer voor, want opeens stapte een tweede soldaat naar voren in mijn richting, pakte mij ruw bij m'n arm en zei : " Wir haben 's eilig, sie gehen mit uns und zeigen uns wo's nog Pferde gibt!" Dat verdroeg geen tegenspraak, want toen hij dat gezegd had, duwde hij me ruw voor zich uit in de richting van de weg, van waar zij gekomen waren.

Ondanks mijn tegenzin moest ik met hen mee en vertellen wie mogelijk nog over paarden beschikte. Ik kon op dat moment onmogelijk bedenken waar dat zijn kon. Ik rilde over mijn hele lichaam, maar zij, die in een beschonken toestand verkeerden, bemerkten dit gelukkig niet. Wel lalden ze iets tegen elkander waar ik geen woord van verstond.

Toen dacht ik opeens aan een wijs gezegde namelijk dit : " Dwazen en dronkelappen kun je eerder iets wijsmaken, dan kinderen." Dus dat kon ik hier op dit ogenblik nu mooi uit proberen! Ik was met hen achter mij, op de weg aangekomen en waagde nog een poging om van hen af te komen. Ik ging plotseling stilstaan alsof mij iets te binnen schoot en wees in het verlengde van de voormalige Molenstraat en noemde toen het zoveelste woonhuis aan de linkerzijde van de straat, dáár zouden ze nog wel over een paard beschikken, mogelijk nog wel twee!

Dit had ik wel met zo'n overtuigend gezicht gezegd, dat ik het een moment zelf geloofde. En waarlijk, zij geloofden het blijkbaar ook, want ze lieten mij direct los, zwaaiden hun geweren over hun schouders en liepen zingend en lallend in de aangegeven richting, zonder nog op mij te letten.

Na enkele tientallen meters zag ik hen de grote bocht nemen naar links, toen kon ik ze niet meer volgen. Dat hoefde ik ook niet; Ik was ze gelukkig kwijt!!

Ik vond het wel frappant dat zij mij geloofd hadden, evenals de Nederlandse SS'ers en moet wel een eerlijk gezicht gehad hebben. Het was mij in ieder geval gelukt om van hen af te komen.

Ik wist namelijk al uit ervaring, als je werd meegenomen door SS-soldaten, je zo maar weer niet terug kwam en daar had ik aan gedacht toen ik hun naar een willekeurig adres stuurde. En die list was nog gelukt ook!

Toch nog enigszins zenuwachtig ging ik weer naar binnen waar het gezin met enige spanning op mij zat te wachten.

"Wat waren zij van plan toen ze je mee wilden nemen?" vroeg Schrijver. Hij had het hele gebeuren gadegeslagen vanuit de kamer.

"Ze vroegen om paarden, maar die hebben we immers niet. Toen wilden zij, het waren SS'ers, mij meenemen om hen te wijzen waar men wel paarden had. Dus heb ik zomaar een willekeurig adres genoemd een eindje terug de Molenstraat in." zei ik.

"En als die mensen daar helemaal geen paarden hebben, wat ben je dan van plan te doen?" vroeg mijn baas.

"Dan vertel ik hen, dat ik niet beter wist, als zij daarop terug zouden komen." antwoordde ik.

Maar toch voelde ik aan, dat zij, de SS'ers, zich zomaar niet zouden laten bedriegen, dus kon ik wel eens in een zeer gevaarlijke situatie terecht komen en dáár had ik helaas niet bij stil gestaan. Toch kon ik op dat ogenblik alleen maar afwachten hoe dit alles verlopen zou.

"Denk erom dat zulke gevaarlijke typen als die SS'ers, zich zo maar niet door een verzinsel om de tuin laten leiden." Bracht Schrijver naar voren. En toen betrapte ik mezelf, dat ik inderdaad zeer gevaarlijk "spel" gespeeld had. Gebeurt was gebeurt, en nu moest ik maar afwachten wat er nu inderdaad zou gaan gebeuren! Ik vreesde het ergste....

Met veel spanning zat ik op de stoel en dronk zenuwachtig van de koffie, die de vrouw van Schrijver voor mij ingeschonken had. Ik proefde er weinig van, want mijn gedachten waren bij de SS'ers, hoe die zouden reageren als zij zich bedrogen voelden.... Vijf minuten verstreken, er was geen woord gesproken. Schrijver zat maar recht voor zich uit te staren; zijn vrouw frutselde wat aan het tafelkleed.

Er waren tien minuten voorbij gegaan, het was stil in onze kamer. Vanuit Arnhem klonk zwaar gestotter van mitrailleurs en blafte het geschut. Daar zou het op dat moment slecht uitzien voor de Engelse parachutisten, volgens de Engelse radiozender Radio-Oranje. Men zou zich daar al weer aan het terugtrekken zijn.

Er was ongeveer al een ruim kwartier voorbij, het bleef stil op het erf; de spanning was aan te voelen. Schrijver verbrak opeens de stilte door aan mij de vraag te stellen:

"Naar wie heb je eigenlijk die soldaten gestuurd, ze blijven zo lang weg?"

"Dat weet ik zelf niet. Ik had geen tijd meer om daar nog even over na te kunnen denken. Ze werden eigenlijk overrompeld toen ik hen zo maar een willekeurig adres noemde. Van mij mogen zij verdwalen en hoop dat ze helemaal niet meer terug komen." zei ik. Verder werd daar niet meer op ingegaan; we luisterden alleen maar of we voetstappen op het erf hoorden.

De hangklok aan de wand sloeg negen keer. We schrokken daar alle drie van. De kinderen waren inmiddels naar bed. Er was ongeveer een uur voorbij gegaan, dus kreeg ik hoop dat ze niet terug zouden komen. Dat had dan inmiddels al lang kunnen plaatshebben. Misschien was het voor mij toch nog pluspunt geweest, dat zij in een kennelijke staat van dronkenschap verkeerden. Dat was mogelijk mijn geluk op dat ogenblik.

Waren ze dat juist niet geweest en ze hadden zich bedrogen gevoeld, waren ze zeker naar mij teruggekeerd en zouden het bedrog hebben voorgelegd. En o wee, dan zou hun straf niet mals geweest zijn. Daar was ik vast van overtuigd.

Misschien waren ze door hun beschonkenheid mij wel helemaal vergeten en daar moest ik de komende uren dan maar op vertrouwen.... Toch was ik helemaal niet tevreden over deze ontstane situatie en vond het hier zeer onveilig geworden. Vooral dit voorval had de maat vol gemaakt. Daarom begon ik er direct een gesprek over met de familie Schrijver. Nu was er nog gelegenheid om er even met elkaar over te praten.

Ik stelde voor om weg te gaan uit de Molenstraat. Ik had namelijk wel beloofd overdag en 's nachts zoveel mogelijk bij hen blijven, maar niet, als ik daar zelf door in gevaar gebracht werd; dus niet tot het uiterste.

En nu was dat eigenlijk bereikt. De toestand bij ons werd steeds kritieker. Steeds meer werden we daar met quitse soldaten geconfronteerd die met mitrailleurs door weilanden trokken. Toen die confrontatie met Nederlandse SS'ers en deze avond weer opnieuw met Duitse, waar ik heel niet op gesteld was. Dus wilde ik wel bij hen blijven, maar niet langer meer in de Molenstraat. Het werd voor de kinderen ook steeds gevaarlijker, als er zich verwacht enig ernstig gevaar voor zou doen.

"Jij hebt goed praten, je laat niets achter. Dat is voor ons heel iets anders. Wij echter moeten dan ons bedrijf zo maar achterlaten, waar we jarenlang voor gewerkt hebben. En dat zal heel moeilijk zijn als we voor het feit komen te staan. Maar dit heb ik je vanavond al reeds eerder gezegd", zo reageerde Schrijver.

"Ja, dat is waar, maar daar wil ik toch nog iets tegenin brengen. Ik zit hier namelijk niet alleen te praten voor mijn eigen veiligheid maar ook voor jullie hele gezin. Want de oorlogssituatie wordt hier met de dag gevaarlijker.

Vlak na de middag kregen we hier al gauw dat geweldige Duitse luchtafweervuur. Granaatscherven vlogen links en rechts over het erf en het is nog een wonder dat ik niet getroffen ben. Jullie waren naar binnen gegaan, dus heb je daar niets van gezien. Een ogenblik later kregen we die Nederlandse SS'ers hier op bezoek en heb ik veel moeten praten om ze kwijt te raken, wat mij dan uiteindelijk toch nog gelukt is.

Al betrekkelijk gauw daarna hadden we te maken met een Engelse luchtaanval op een paar Duitse legerbussen, die aan het einde van de Dorpsstraat stonden. Daarbij werden ook nog vijf woonhuizen getroffen, die totaal uitbrandden, waar gelukkig niemand door omgekomen is.

NU, ongeveer een groot uur geleden, stonden er plotseling een drietal jonge Duitse SS'ers voor m'n neus, waar ik bijna de dupe van geworden was.

Het Britse leger is ook in aantocht en daar bereiden de Duitsers zich al reeds ook op voor. Overall langs de spoorlijn zijn door de Duitsers stellingen aangelegd en dat heeft ook plaats gehad in Lent rondom de Waalbrug. Dus als straks de strijd losbarst komen wij er hier midden tussenin te zitten.

Willen jullie misschien net zo lang wachten met weggaan, tot er eerst iets ernstig gaat gebeuren? Zelfs vannacht als we liggen te slapen, kan er door één of andere oorzaak dit huis wel in brand geraken, of morgen kan er tijdens luchtgevechten een projectiel vlakbij exploderen, met alle gevaren van dien. Zien jullie dan zelf niet dat het hier steeds gevaarlijker wordt?? "

"Ja natuurlijk wel, maar zoals ik daarnet ook al zei, is het voor ons heel moeilijk om alles achter te laten. Misschien is het nog maar een kwestie van enkele dagen." meende Schrijver.

"En dan nog is het een groot risico om dat hier zo maar af te wachten. Wij zitten hier aan de Molenstraat en kunnen alleen maar links of rechts gaan. Als we linksaf gaan komen wij tussen de Duitsers en dat wil ik absoluut niet.

Als de Engelsen de Waalbrug gepasseerd zijn, zijn ze binnen keke uren hier in Driel. Vanuit het Dorpscentrum trekken ze dan de Molenstraat in en dan kunnen wij hier geen enkele kant meer uit en komen we, zoals ik al eerder zij, midden tussen de gevechten te zitten en moeten we afwachten of we het er dan nog levend en ongedeerd uit komen. " Was mijn waarschuwing.

"Laten we er eerst nog maar een nacht over slapen", wilde Schrijver, voor hij een besluit nam.

Na enig overleg besluit de familie Schrijver om het bedrijf te gaan verlaten en willen proberen ergens in de omgeving een veiliger onderkomen te vinden.

In de loop van de dag vernemen wij dat het Britse leger in de Betuwe gearriveerd is.

Al in de vroege ochtend hoorden we weer dat er vanuit Arnhem geschoten werd. Enkele zware machinegeweren stotterden en het geschut dreunde. Daar was blijkbaar de strijd om de Rijnbrug nog niet beslist. En het Britse Tweede leger was nog steeds niet gearriveerd, dus zou het een onhoudbare situatie worden voor de Engelse parachutisten, die daar al enkele dagen strijd geleverd hadden tegen een overmacht van Duitse legereenheden.

In het luchtruim boven ons was ook al vroeg activiteit waarneembaar van vliegtuigen. Van welke nationaliteit ze waren wisten we nog niet, want we zaten aan tafel voor het ontbijt. We ontdekten echter al gauw dat het geallieerde toestellen waren, want het Duitse luchtafweergeschut was opeens in actie gekomen.

Zoals iedere ochtend ging ik na het ontbijt de koe van Schrijver melken die in de kersenboomgaard liep. Voor de veiligheid deed ik dit in de schuur, die naast het huis stond. Daar was ik tenminste gevrijwaard tegen "verdwaalde kogels", die vanaf Oosterbeek in onze richting kwamen.

Op weg naar de boomgaard kwam ik opeens een al wat oudere Duitse Wehrmacht-soldaat tegen. Hij liep in de richting van de voormalige Molenstraat. Hij keek somber, maar groette mij toch nog wel vriendelijk, bleef toen even staan en zei: "Es geht nicht gut, wenn nur der Krieg vorüber war! Hier wird 's gefährlich".

Ik schatte hem op ongeveer vijftig jaren, hij droeg een brood onder z'n arm, zag er enigszins haveloos en vermoeid uit. Een geweer had hij niet meer bij zich.

Toen hij zijn weg vervolgde ging hij via het erf, tussen het huis en de schuur door naar de straat. Toen ben ik gaan melken en heb hem daarna niet meer gezien. Maar ik kreeg zo het vermoeden dat hij de oorlog beu was en zich ergens probeerde te verstoppen om zich dan later aan de geallieerden te kunnen overgeven.

Na het melken zag ik door de weilanden en boomgaarden achter het veerhuis en ook bij de boerderij "De Vogelenzang", groepjes Duitse soldaten lopen, die had ik daar echter al vaker gezien.

En toen ik van het melken terug kwam, Passeerde er ook zo'n groepje Duitse soldaten ons bedrijf via de Molenstraat. Zij liepen in de richting van het centrum van ons dorp en waren ook zo jong niet meer.

Even later kwamen er ook weer bewoners van het oostelijk gebied van Driel. Die woonden daar tamelijk dicht langs de Rijndijk en bij de spoorbrug. Daar in die omgeving waren veel stellingen aangelegd en bemand door Duitse soldaten.

Enkele gezinnen uit die omgeving waren op aanrading van de Duitsers, uit hun woonomgeving weggegaan. Het kon daar wel eens erg gevaarlijk worden, volgens hun verwachting.

Ook die bewoners gingen Driel nu verlaten. Zij wilden een praatje met me maken en bleven dus stil staan. Ik vroeg waar ze nu heen wilden.

"Dat weten wij zelf nog niet, maar de Duitsers hebben ons de raad gegeven om er weg te gaan en daar moesten we ook weer niet té lang mee wachten. Dus hebben we het hoognodige ingepakt en zijn we nu op weg naar een veiliger oord.

Langs de Spoordijk liggen overal Duitse soldaten in stelling. In enkele grote boerderijen zijn heel wat Duitse militairen ingekwartierd. Ook in de boerderij "De Vogelenzang" en die van Willem van Laar, een eind verder 't veld in, moet volgens bekenden, helemaal vol liggen met soldaten.

Achter de Boerderij "De Vogelenzang" hebben de Duitsers een afweergeschut geplaatst," vertelde één van hen.

Schrijver was er ook bij komen staan toen die mensen een praatje maakten en had dat gesprek ook gehoord.

Toen de mensen verder liepen heb ik er meteen bij Schrijver op nieuw op aangedrongen om daar alsnog weg te gaan. Ik zei hem, bij hen te willen blijven, zelfs dag en nacht, maar niet tot het uiterste, als het gevaar te erg wordt.

"Nu kunnen wij nog weg, morgen misschien niet meer. Nu is de beslissing aan jullie", drong ik aan.

Schrijver liet mij toen alleen en ging even later zijn huis binnen, om met zijn vrouw te overleggen, dacht ik

Na enige ogenblikken kwam Schrijver weer naar buiten en liep naar mij toe en zei: "Ik heb daarnet met mijn vrouw over nagedacht om hier weg te gaan. Wij vinden, als wij hier toch niet langer kunnen blijven, het misschien beter is om nu direct maar te gaan, anders blijven we toch maar in het onzekere. Dus moet de knoop maar doorgehakt worden", was zijn besluit.

"Ga jij maar naar binnen en help de vrouw dan maar mee met het inpakken van het hoogstnodige, dan ga ik even met één van de jongens naar Beijer de graanhandel om een paard en wagen te lenen. Wij zijn zo terug." zei hij.

Ik ben toen direct naar binnen gegaan om zijn vrouw te helpen bij het inpakken en was uiteindelijk zeer tevreden met het besluit dat zij samen genomen hadden!

Weer betrekkelijk gauw was Schrijver en zijn oudste zoon Piet terug met paard en wagen. Gelukkig had Beijer die nog beschikbaar gehad. Etenswaaren, kleding, dekens en nog wat andere hoogstnodige artikelen werden op de wagen geladen en werd er nog even nagedacht of er niets vergeten was. Toen nam het gezin Schrijver plaats en verlieten wij het zo vertrouwde erf. Zelf reed ik er achteraan met m'n fiets en op zo'n moment gaat er toch wel het één en ander door je gedachten. Maar daar bleef ik gelukkig niet langer over peinzen, want uiteindelijk had ik dit toch zelf gewild en kon tevreden zijn dat de familie Schrijver gelukkig ook tot deze beslissing gekomen was.

Onderweg, iets verderop in de Molenstraat, laadden we ook nog een gezin op met enkele jonge kinderen. Dus waren wij niet de enige uit onze straat die op dat moment huis en haard gingen verlaten en het nog onbekende tegemoet reden.

In het luchtruim boven ons was het al enige tijd zeer actief en rumoerig met Engelse gevechtsvliegtuigen, die met hun boordwapens Duitse luchtafweerstellingen rondom de spoorbrug onder vuur namen. Maar ondanks dat, werden deze toestellen toch nog door andere opgestelde Duitse luchtafweerkanonnen beschoten. Hoog in het luchtruim boven ons explodeerden de projectielen. Engelse jachttoestellen scheerden met hoge snelheid laag over het landschap, om daarna weer terug te keren naar de Duitse stellingen langs de spoorlijn en de spoorbrug. Zoals men ons al reeds verteld had hadden de Duitsers daar veel stellingen aangelegd, dus moest dat wel kloppen, gezien deze beschietingen. Vanuit de richting Oosterbeek en Arnhem werd ook weer veel kanonnen mitrailleurvuur vernomen, maar ook thans opnieuw vanuit de omgeving Nijmegen. Dat was heel duidelijk waarneembaar. Zou dat een bewijs kunnen zijn, dat het al reeds lang verwachtte Britse Tweede Leger nu werkelijk in aantocht was en het mogelijk de Waalbrug bij Nijmegen al gepasseerd is?

We wisten dat helaas niet, want de Engelse berichtgeving was ook niet zo volledig en uitgebreid geweest de laatste dagen, dus moesten we maar gissen naar het eventuele officiële.

Als het echter definitief op waarheid zou berusten, zou het er in het Betuws gebied de komende tijd niet zo rooskleurig uit gaan zien. Op verschillende plaatsen in de Betuwe zijn de laatste tijd Duitse legereenheden gestationeerd en inmiddels ook meerdere luchtafweer- en andere stellingen aangelegd.

Wanneer het op komst zijnde Britse leger in de komende dagen geconfronteerd zou worden met deze genoemde Duitse legereenheden, kon de Betuwe wel eens automatisch betrokken worden in de strijd rond Arnhem. Mocht dit zo wezen, zal daar de Betuwse bevolking voor een groot deel de dupe van worden, veronderstelde ik.

Toen we door de voormalige Molenstraat reden met paard en wagen, stonden er blijkbaar al meer mensen gereed om uit Driel weg te gaan. Men vroeg ook aan ons waar wij van plan waren om heen te gaan. We zeiden, dat we in de richting van Homoet of Valburg wilden, daar was het tot dan toe nog steeds veilig.

We reden op dat moment tegenover de graanhandel van Beijer, toen er opeens een projectiellaag door het luchtruim vloog met een hoog, fluitend geluid, met direct daarna een doffe klap op enige afstand van ons van naar schatting enkele honderden meters. Er was geen explosie, dus was het een blindganger, die daar in de grond geslagen was.

En naar mijn mening was dat de eerste granaat sinds deze oorlog die op Driels grongebied gevallen was. Helaas, het zou niet de laatste wezen maar dat ontdekt de lezer(es) wel bij het verder lezen van dit boek.

We reden de Molenstraat uit en gingen tegenover café Bulte linksaf de Dorpsstraat in. Daar was het iets verderop ook al zo rumoerig, evenals in het luchtruim. Daar vlogen weer Engelse jagers(jachttoestellen wel te verstaan), die opnieuw Duitse stellingen beschoten.

Ook vanuit de richting Nijmegen klonk voortdurend zwaar geschut en stotterden regelmatig mitrailleurs. 'Zou dat van het Britse Tweede Leger wezen??? Wij wisten het nog steeds niet!

Verscheidene inwoners van de Dorpsstraat stonden blijkbaar ook al gereed om hun woonplaats te gaan verlaten en weer opnieuw werd ons gevraagd waar wij van plan waren heen te gaan.

"Wij gaan mogelijk via de boerderij " De Fikkersdries" in de richting van Valburg of daaromtrent, dat zien wij daar wel. In geen geval naar Elst, daar moeten nog heel wat Duitsers vertoeven met zwaar materiaal, dus proberen wij die te omzeilen." zei Schrijver, met een tamelijk kort antwoord, want hij moest zijn aandacht bij het paard houden.

Het laatste eind van de Dorpsstraat zag er zeer troosteloos uit. Daar waren gisteren tegen de avond immers enkele Duitse legerbussen vanuit de lucht, door Engelse gevechtsvliegtuigen in brand geschoten, waardoor ook een vijftal woonhuizen in brand raakten. Door die beschieting was daar het wegdek zwaar beschadigd. De totaal uitgebrande legerbussen waren veranderd in ijzeren geraamtes, die met uitgeholde ogen de Dorpsstraat in staarden. Iets verderop, tegenover café Scheerder, sloegen wij rechtsaf en gingen daar de "Holland " (Hoenveldsestraat) in.

Vanaf het veel hoger gelegen plateau van het landgoed "De Duno" aan de overzijde van de rivier de Rijn, zouden de Duitsers ons daar heel goed kunnen volgen, maar in onze situatie dachten we daar in geen geval aan.

Bijna aan het einde van de straat, tegenover het huis waar toendertijd nog de familie Hanhart woonde, kwamen we een buurman van Schrijver tegen. Hij was op de fiets en hield even stil toen hij ons zag. Het was Van de Koppel. Die had een boerderij, ook aan de Molenstraat, ongeveer ruim honderd meter verderop. Hij vroeg : "Zo, gaan jullie Driel ook verlaten?"

"Ja, het werd ons in de Molenstraat opeens te gevaarlijk. Nu konden we nog weggaan en daarom hebben wij dat deze ochtend besloten en zijn we meteen vertrokken. Hadden we daarmee nog enkele dagen gewacht, was het misschien niet meer mogelijk geweest, al was het zeer moeilijk om zo maar opeens alles achter te moeten laten, waar je jaren voor hebt gewerkt." zei Schrijver.

"Waar willen jullie nu heengaan?"

"We kunnen misschien proberen via de boerderij "De Fikkers dries" naar Homoet of Valburg te gaan, als daar tenminste nog plaats voor ons is." was Schrijvers antwoord.

"Als jullie willen kunnen jullie wel naar de boerderij van mijn schoonzoon gaan. Die staat op dit moment toch leeg" en hij wees in die richting. Wij kenden zijn schoonzoon heel goed.

"En dat is ook nog tamelijk dichtbij", zo ging hij verder.

"Als je er heen wilt en je hebt de wagen afgeladen, kom dan mij en mijn vrouw ook even ophalen . We zijn daar dan nog dicht bij huis en kunnen op deze manier toch nog in onze woonomgeving blijven en er , indien mogelijk, de oorlog afwachten tot het einde." Zo stelde van de Koppel voor, en stapte toen weer op zijn fiets en reed terug naar de Molenstraat.

Inmiddels reden wij verder naar de genoemde boerderij "De Noord-Hoek" aan de westzijde van ons dorp.

We reden het grote erf op tot bij de grote schuur. Daarin werd zolang datgene neergezet wat er van huis was meegenomen. Veel was dat echter niet, dus waren we daar gauw mee klaar. Toen reed ik met Piet, de oudste zoon van de familie Schrijver, met paard en wagen weer terug naar de boerderij van van de Koppel om hem en zijn vrouw op te halen met de nodige bagage.

Bij aankomst daar, zagen we iets verderop in de straat, een grote groep Duitse soldaten staan, waar ik wél van schrok. want de Duitsers waren de laatste dagen juist zeer belust op paard en wagen. Die ervaring had ik immers de vorige avond opgedaan en wilde dus niet graag meer met Duitse soldaten geconfronteerd worden. Toen had ik van hen af weten te komen door een list. Dit zou mij nu niet lukken, want op dat moment was ik wél in het bezit van een paard, zelfs compleet met wagen!!

Vlug reed ik het erf op en daar konden ze ons niet meer zien, maar we moesten wel proberen zo snel mogelijk terug te gaan. Want we wisten natuurlijk niet, of de soldaten ons gezien hadden of niet.